

Memòries de la Revolució, de la Guerra i de l'Exili - Alexandre Deulofeu

Alexandre Deulofeu i Torras va néixer a l'Armentera l'any 1903, però va créixer i viure a Figueres, on moriria el 1978. Va ser químic, historiador, violinista, i sobretot autor de la Matemàtica de la Història. Segons aquesta teoria, les civilitzacions neixen, creixen, maduren, entren en decadència i moren amb un patrons similars als que segueixen els éssers vius, de manera que la seva evolució és igual de previsible. L'autor es va editar ell mateix a l'editorial Emporítana els vuit volums de la Matemàtica de la Història, igual com es va editar els dos volums de les seves memòries, la seva obra més personal.

Aparegudes l'any 1974 en dos volums, *Memòries de la revolució, de la guerra i de l'exili* cobreixen els anys que van de 1936, quan Deulofeu era alcalde accidental de Figueres, fins a l'any 1947, en què torna de l'exili a França. La característica principal d'aquests llibres és la dimensió humana: en comptes d'analitzar els esdeveniments amb distància històrica, l'autor prefereix narrar amb detall les seves vicissituds i fer-nos veure com se sentia ell en aquells anys d'incertesa.

La primera part, la Revolució, ocupa trenta pàgines, que il·lustren el que va succeir a Figueres a partir del juliol de 1936: la posició ambigua dels militars del castell de Sant Ferran, l'arribada de revolucionaris de Barcelona, la constitució d'organismes autogestionaris (dominats per "individus més faltats d'educació que no pas plens d'ideologia") i la situació de l'Ajuntament, que de mica en mica va anar quedant arraconat. Deulofeu, però, encara va tenir temps de salvar l'església parroquial convertint-la en una sala de ball. Entre altres fets, narra en primera persona els bombardejos de Figueres del gener i febrer de 1938, que li van destruir el pis.

Pel setembre de 1938, amb trenta-cinc anys, catedràtic, tinent d'alcalde i pare de família, Deulofeu és mobilitzat com a soldat ras. Comença llavors la segona part de les memòries, la Guerra, que ocupa unes noranta pàgines. Cap recull estadístic no pot subsituir la narració del caos amb què es vivia la guerra des del punt de vista d'un soldat, és a dir, des de la gana, el fred, el tedi, la desinformació i una profunda sensació d'inutilitat. En un "ambient mefític", en casernes desproveïdes de qualsevol mesura higiènica, Deulofeu no fa instrucció militar sinó que és obligat a tasques tan poc profitoses com memoritzar les parts de la llitera. Les prioritats de l'autor, llavors, són menjar, dormir i rentar-se, ja que no eren cobertes per l'exèrcit. Durant la retirada, mentre tot s'enfonsa, a la ràdio el president Negrín assegura que la República guanyarà. Estalonats per l'enemic, mirant de no caure en mans de la columna Líster, que

“recupera” soldats per incorporar-los a les seves files, Deulofeu fuig cap al nord i finalment passa a França. Comença llavors la part més llarga de les memòries, prop de tres-centes pàgines dedicades a l’Exili.

Els soldats republicans són mal rebuts a França. Tancats en camps, vigilats per soldats senegalesos, a algun se li acudeix sospirar “Quién fuera negro”. Deulofeu escapa del camp i es converteix en un sense-papers. No pot treballar legalment tot i conèixer molts oficis: farmacèutic, físic i químic, violinista, periodista, pagès... Comencen llavors un anys d’improvisació i d’inventiva: l’autor escriu, assaja el conreu d’enciams flotants i entra al conjunt musical Les Étoiles d’Espagne, on es guanya la vida interpretant amb el violí minuets, àries i balls populars. Combinarà la música i les conferències amb la feina a les veremes, en una farmàcia, en una fàbrica, en una mina sota control del Tercer Reich.

Deulofeu divideix els exiliats en tres grups: els paràsits, que viuen de les ajudes oficials; els explotats, que no han pogut eludir els camps d’internament; i els actius, que, com ell, han aconseguit mantenir-se a si mateixos treballant. L’actitud de Deulofeu és de curiositat positiva: ja que es troba separat del seu país i de la seva família, mira de viatjar i aprendre noves feines. Fa tertúlies amb Pompeu Fabra, amb Francesc Pujols, amb Pau Casals, però sobretot aprofita els viatges per comprovar les seves teories sobre la Matemàtica de la Història, que perfecciona durant els anys d’exili. Aquestes pàgines de les memòries són una lliçó de vida: Deulofeu s’extasia davant els paisatges, aprèn a tocar el saxofon, s’ofereix a treballar d’hortolà... No vol arrelar ni avorrir-se, sinó créixer. El seu objectiu no és guanyar el màxim de diners fent el mínim de feina, sinó aconseguir una vida equilibrada. Per ell, un dia complet implica unes hores de feina intel·lectual, unes hores de música i unes hores de feina física, si pot ser a l’aire lliure.

La disposició a aprendre comporta una certa humilitat. El 1944, quan treballa en una fàbrica de galetes, Deulofeu comprèn per primera vegada “la idiosincràsia obrera”: si ets productiu, en comptes de reconèixer-t’ho, l’amo t’explota més, de manera que et tornes gandul. Cansat de fer de galetaire, se’n va a treballar en una pedrera, a les ordres d’oficials alemanys, on aprèn l’ofici de paleta.

És en aquesta època, la del desembarcament de Normandia i els enfrontaments amb els soldats alemanys, quan entre els exiliats sorgeix l’esperança de travessar la frontera i enderrocar el règim franquista. Vist des d’avui, resulta una esperança sense fonament, però Deulofeu se n’adona de mica en mica, quan constata que no s’ha

aconseguit la unitat entre els exiliats i que els interessos de les grans potències van en una altra direcció.

Les memòries cobreixen fins a començaments de 1947, quan Deulofeu torna a Catalunya. Les últimes pàgines inclouen tres farciments innecessaris: un viatge a Santiago emprès el 1961, uns apunts sobre l'Escola del Treball i un recull de sonets escrits a la seva esposa. Els millors passatges són, sens dubte, els que recullen els detalls i els claroscurs de les gires d'actuacions musicals en diferents *troupes* per pobles del sud de França, cadascun amb la seva personalitat i el seu anecdotari.

L'interès humà de les memòries d'Alexandre Deulofeu se situa molt per damunt de l'interès literari. L'autor no pretenia fer una gran contribució a l'art d'escriure sinó oferir el testimoni directe d'una experiència en part comuna i en part única. Se serveix, doncs, d'una prosa directa, eficaç, poc retocada. Emotiu i alhora racional, intenta viure i entendre el món i a si mateix. Un dels mèrits del llibre, no sé si buscat, és que ofereix una proposta de vida en circumstàncies difícils: no resignar-se, no perdre el respecte per un mateix, no acontentar-se amb sobreviure, no perdre el temps queixant-se ni mandrejant, sinó aprofitar tot el que les noves circumstàncies ofereixin per explorar noves possibilitats. Les memòries d'Alexandre Deulofeu són a la vegada un document històric i un llibre molt més estimulants que tants que passen per ser d'autoajuda, precisament perquè no ho vol ser: al contrari, eludeix els sermons i se centra en els detalls més pràctics de la vida quotidiana. Amb uns quants fragments escollits, es podria compondre un breviari d'interès per a joves i grans.